

„ORTOCEROVÉ“ VÁPENCE BARRANDIENU – DEKORAČNÍ MATERIÁL A ZDROJ
PALEOEKOLOGICKÝCH A TAFONOMICKÝCH INFORMACÍ

V. Turek

Národní muzeum, paleontologické oddělení, Václavské nám. 68, 115 79 Praha 1, vojtech.turek@nm.cz

K velmi výrazným typům hornin, užívaným v minulosti v Čechách pro dekorační účely, patří tzv. ortocerové vápence, uváděné podle místa těžby pod obchodním názvem lochkovský, kosořský nebo kopaninský mramor. S jejich použitím v architektuře se setkáváme již u některých pražských barokních památek z první poloviny 18. století. Jako dekorační materiál na obklady interiérů i exteriérů sloužily ještě ve 30. letech 20. století. Snad největšího novodobějšího interierového využití se jim dostalo ve vestibulu Správní budovy ČKD v Praze-Karlíně (roh ulic Křižíkova a Thámova), postavené v polovině 30. let. Při její komplexní rekonstrukci a novém architektonickém řešení realizovaném v r. 1998-1999 nebyla bohužel žádná část tohoto interiéru zachována. Podařilo se však alespoň nejzajímavější část interiéru fotograficky zdokumentovat a pro sbírky paleontologického oddělení Národního muzea získat osm vybraných obkladových desek, každá o ploše cca 0,9 m². Prostřednictvím několika jiných vědeckých institucí v ČR i zahraničí pak zachránit další vědecky i expozičně velmi cenný materiál, který se v Barrandienu pro dekorační účely již zhruba 70 let neteží. Celková plocha, která byla k dispozici pro pozorování, reprezentovala přes 80 m².

Použité „ortocerové“ vápence zde náležejí k tzv. lochkovskému typu *sensu* Ferreti et Kříž (1998). Společenstvo cefalopodů, v němž byly určeny *Michelinoceras michelini*, „*Orthoceras*“ *capillosum*, *Protobactrites styloideum*, *Protobactrites* sp., *Sphooceras truncatum*, *Ophioceras simplex*, *Oocerina* cf. *socialis*, *Phragmoceras broderipi*, blíže nedeterminovaný aktinocerid a gomfocerid dokládá svrchnosilurské stáří, ludlow, trilobitový obzor s *E. beaumonti*. Potvrzuje to i nepřítomnost lechritrochoceratidů a barrandeoceratidů, charakteristických pro mladší polohy těchto vápenců.

Ve studovaném materiálu lze rozlišit několik podtypů, které se od sebe liší četností schránek hlavonožců, stupněm jejich usměrnění, zastoupením velikostních frakcí a způsobem zachování:

- a) vápence s velkou akumulací usměrněných a stejně orientovaných schránek. Rozmístění schránek je vzhledem k okolní základní hmotě je víceméně rovnoměrné, jejich velikost se pohybuje nejčastěji v rozmezí 30 – 150 mm
- b) vápence s nižším stupněm usměrnění schránek a s častým uložením schránek v opačné orientaci
- c) vápence s nedokonale usměrněnými schránkami nautiloidů s výrazným zastoupením větší velikostní frakce (vyskytují se schránky o délce přesahující 500 mm)
- d) vápence s ojedinělými shluky převážně drobných schránek. V okolní základní hmotě jsou nepravidelně ohraničené shluky šedočerného mikritu.

Ze schránek se zachovávají zejména různé části fragmokonu, obývací komory nejsou téměř nikdy kompletní. Přítomna jsou též velmi raná růstová stadia i štíhlé, mechanicky snadno poškoditelné schránky. Zachování juvenilních částí schránek příznivě ovlivnila přítomnost primárních kamerálních uloženin. I na jedné schránce je možné pozorovat různá stadia rozpouštění stěn. Běžné jsou případy, kdy původní rozsah obývací komory je zjištělý pouze podle její zpravidla tmavší výplně. Natěsnání schránek na sebe („neighbourig efect“) není častým jevem. Tzv. teleskoping (zasunutí několika schránek do sebe) se prakticky nevyskytuje. Častá destrukce sept není pravděpodobně důsledkem imploze vyvolané hydrostatickým tlakem, nýbrž byla způsobena krystalizací sparitického kalcitu uvnitř komor.

Uvedené okolnosti svědčí o tom, že uvedený typ „ortocerových“ vápenců vznikl sice v mělkovodním prostředí s kolísající intenzitou velmi mírně proudící vody, avšak mimo dosah vlnění. Po usazení schránek bezobratlých na dně již nedocházelo k jejich dalšímu výraznějšímu transportu, jako je rolování po dně apod. Přítomnost tmavých mikritových shluků a částečné rozpouštění schránek je dáváno do souvislosti s významnou rolí bakterií a kolísajícím obsahem kyslíku během sedimentace.